

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Pedagogická fakulta
Katedra anglistiky

Bakalářská práce

Robinson Crusoe a jeho odraz v dětské a světové literatuře

Defoes's Robinson Crusoe and its Reflection in Literature in General and
in Children's Literature

Vypracovala: Barbora Rybáříková
Vedoucí práce: Mgr. Linda Kocmichová

České Budějovice 2014

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma Robinson Crusoe a jeho odraz v dětské a světové literatuře vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě - v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných Pedagogickou fakultou elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

Ve Psářích dne 2. 6. 2014

Barbora Rybáříková

.....

Tímto bych chtěla poděkovat Mgr. Lindě Kocmichové za odborné vedení této bakalářské práce, za věcné připomínky a ochotu.

Anotace

Náplní této bakalářské práce je stručné zhodnocení odrazu díla Daniela Defoe *The Life and Strange Surprising Adventures of Robinson Crusoe of York, Mariner* (1719) ve světové a dětské literatuře. Práce se zaměří na stručný popis myšlenkových směrů, které se v tomto románu projevují, což je osvícenství, protestantismus, kapitalismus a kolonialismus. Dále se zaměří na rozbor vybraných děl světové a dětské literatury, které byly Defoeovým dílem ovlivněny. Bude si všímat podobností s Defoeovým románem, ale i tím, čím se porovnávaná díla liší.

Abstract

The aim of this bachelor thesis is a brief evaluation of Daniel Defoe's work *The Life and Strange Surprising Adventures of Robinson Crusoe of York, Mariner* (1719) in literature in general and in children's literature. The study focuses on a brief description of the schools of thought reflected in this novel, which is Enlightenment, Protestantism, capitalism and colonialism. It also concentrates on the analysis of selected works of literature in general and children's literature that have been influenced by Defoe's work. It notes similarities with Defoe's novel and also observes the differences with it.

Obsah

ÚVOD	1
1. ROBINSON CRUSOE	3
1.1 DANIEL DEFOE, JEHO ŽIVOT A DÍLO.....	3
1.2 OBECNÉ INFORMACE O ROMÁNU ROBINSON CRUSOE.....	4
1.2.1 OKOLNOSTI VZNIKU DÍLA	4
1.2.2 MYŠLENKOVÉ SMĚRY OBJEVUJÍCÍ SE V DÍLE	6
1.2.2.1 Osvícenství.....	6
1.2.2.2 Kolonialismus.....	9
1.2.2.3 Protestantismus.....	10
1.2.2.4 Kapitalismus.....	12
1.3 ZÁKLADNÍ LINIE ZÁPLETKY	13
1.4 CHARAKTERISTIKA HLAVNÍ POSTAVY	15
2. GULLIVEROVY CESTY	17
2.1 AUTOR A DOBA	17
2.2 OKOLNOSTI VZNIKU A HLAVNÍ ZÁPLETKA CESTY DO LILIPUTU	18
2.3 CESTA DO LILIPUTU A ROBINSON CRUSOE	20
3. TAJUPLNÝ OSTROV	22
3.1 JULES VERNE A VĚDECKOFANTASTICKÁ LITERATURA	22
3.2 TAJUPLNÝ OSTROV A HLAVNÍ LINIE ZÁPLETKY	23
3.3 TAJUPLNÝ OSTROV A ROBINSON CRUSOE.....	24
4. THE TALE OF LITTLE PIG ROBINSON	27
4.1 BEATRIX POTTER A ANGLICKÁ DĚTSKÁ LITERATURA	27
4.2 THE TALE OF LITTLE PIG ROBINSON A ROBINSON CRUSOE	28
ZÁVĚR	30
BIBLIOGRAFIE	32

ÚVOD

Tato bakalářská práce se zabývá především vlivem románu Robinson Crusoe autora Daniela Defoea na dětskou a světovou literaturu. Jejím cílem je tedy zhodnotit odraz této knihy ve vybraných literárních dílech různých autorů, kteří se nechali v rozdílné míře Robinsonem Crusoe inspirovat.

Toto téma jsem si vybrala v první řadě proto, že nejznámější Defoeovo dílo vnímám jako jeden z nejvýznamnějších počínů dobrodružné literatury, jenž ovlivnil, stále ovlivňuje a bezpochyby i nadále ovlivňovat bude nespočet dalších spisovatelů, režisérů a jiných tvůrců. Motiv ztroskotání je totiž v literárním či filmovém světě velmi vděčným tématem, a Robinson je podle mého názoru nejslavnějším trosečníkem všech dob.

The Life and Strange Surprising Adventures of Robinson Crusoe of York, Mariner, tedy první díl trilogie s hlavním hrdinou Robinsonem Crusoe, poprvé vyšel v roce 1719 a okamžitě se stal velmi úspěšným. Kniha vyšla v mnoha vydáních a mnoho autorů tento slavný příběh převyprávělo, ať už s nepatrnými či s velmi podstatnými zásahy do původního děje. Není to jen příběh mladého, racionálně uvažujícího muže, který díky neutuchající touze po dobrodružství ztroskotá na pustém ostrově. Je v něm vyjádřeno i mnoho myšlenek, které se vztahují k náboženství, pokroku lidstva, ekonomii nebo kolonialismu. Právě proto bylo dílo v tak velké míře upravováno způsobem, aby bylo v souladu s určitými ideologiemi či dobovými postoji.

Hlavní náplní mé práce je tedy vytvořit literární komparaci prvního dílu románu o Robinsonovi Crusoe a dalších vybraných děl, která se tímto dílem nechala inspirovat. Na začátku své práce budu zaměřovat pozornost na autora Daniela Defoea, na jeho osobní i profesní život. V další části se budu zabývat Robinsonem Crusoe a okolnostmi, které stály za vznikem jednoho z nejslavnějších dobrodružných románů. Také popíši myšlenkové směry objevující se v díle, uvedu stručný obsah děje a charakterizuji hlavní postavu.

V dalších kapitolách se již zaměřím na srovnání Robinsona Crusoe a *Gulliverových cest* autora Jonathana Swifta, *Tajuplného ostrova* od Julese Verna

a pohádky *The Tale of Little Pig Robinson* od Beatrix Potter. Budu zkoumat především shodné rysy porovnávaných děl a také to, čím se od sebe tato díla liší.

1. ROBINSON CRUSOE

1.1 Daniel Defoe, jeho život a dílo

Daniel Defoe, původním jménem Daniel Foe, se narodil roku 1660 do rodiny londýnského svíčkaře a řezníka.¹ Kvůli příslušnosti svého otce k jedné z puritánských sekt mu nebylo umožněno získat univerzitní vzdělání. Chodil tedy do školy pro presbyteriány, údajně ovládal pět jazyků, dále studoval i matematiku, geografii, historii, přírodovědu a logiku.²

Otec by ze svého syna měl rád kazatele, čemuž se Defoe vzepřel a věnoval se podnikání. Spisovatel tedy neposlechl svého otce a šel vlastní cestou, stejně jako později jím stvořený hrdina Robinson Crusoe. Defoe svůj kapitál investoval do zámořských plaveb, utrpěl však bankrot a po mnoho let zůstával zadlužen.

Jeho první významné dílo se nazývá *Essay Upon Projects*. V něm navrhoval například zlepšení bankovního systému nebo rozšíření silniční sítě. Věnoval se zde i problematice důchodů či pojištění. Jeho osvícenské názory sice předběhly svou dobu, avšak bylo možné je na rozdíl od mnohých utopických konstrukcí realizovat. Mezi jeho další díla patří například veršovaná satira *The True-Born Englishman*, kterou si získal přízeň panovníka Viléma Oranžského, obhajující jeho neanglický původ. Traktát *The Shortest Way with the Dissenters* vydaný po Vilémově smrti přinesl Defoeovi pokutu, vězení a veřejné zneuctění. Z vězení se nakonec dostal a začal vydávat časopis *The Review*. Z podnikatele se tedy stal zpravodajem a tento časopis je jedním z důležitých mezníků ve vývoji anglické žurnalistiky. Byly zde publikovány politické, vzdělávací i výchovné články. Již v této době byl Defoe jedním z nejvýznamnějších spisovatelů.

Bylo mu již téměř šedesát let, když začal psát příběh, který ho proslavil nejvíce. Roku 1719 vyšla kniha s názvem *The Life and Strange Surprising Adventures of Robinson Crusoe of York, Mariner*. Příběh sklidil velký úspěch a ještě téhož roku vyšlo pokračování s názvem *The Farther Adventures of Robinson Crusoe*.

Kromě Robinsona napsal i další románová díla, například *Roxana* (1724),

¹ Jméno si nechal změnit údajně proto, aby znělo vznešeněji.

² Presbyteriáni – reformovaná církev v anglicky mluvících zemích.

Colonel Jack (1722) nebo *Captain Singleton* (1720), a položil tak základy realistického románu 18. století.

K Robinsonovi se Defoe vrátil ještě jednou, roku 1720 vyšly *Serious Reflections during the Life and Surprising Adventures of Robinson Crusoe*. Kniha obsahuje už jen různá náboženská a moralistická pojednání. Defoe zde také reagoval na hlasy, které neuvěřily tomu, že je fiktivní příběh o Robinsonovi Crusoe pravdivý.

Daniel Defoe je sice z dnešního pohledu známý především jako autor příběhů o Robinsonovi, ve své době byl však také uznávaným satirikem. Defoeova satirická tvorba, komentující tehdejší politické dění, je přirozeně velmi odlišná od jeho dobrodružných příběhů, které začal psát až ke konci svého života. Již zmiňovaná *Essay Upon Projects*, zaměřená na řešení ekonomických i sociálních otázek, se také od románové tvorby liší. Defoe byl i novinářem, založil a řídil časopis *The Review*, ve kterém také většinou sám publikoval. Obecně můžeme říci, že tvorba, která vznikla před napsáním Robinsona, se zaměřovala na řešení politických otázek, na otázky praktického života, ekonomiku či školství, vše protkané myšlenkami osvícenství. Na druhé straně stojí smyšlený román líčící příběh Robinsona Crusoe, ovšem autor v něm také vyjadřuje své postoje. Nalezneme zde osvícenské myšlenky, podstatu kapitalismu, kolonialismu i náboženské otázky.

1.2 Obecné informace o románu Robinson Crusoe

1.2.1 Okolnosti vzniku díla

Robinson Crusoe, nejznámější dílo Daniela Defoea, je fiktivní příběh o Angličanovi, který strávil na pustém ostrově 28 let. Dílo je sice smyšlené, ovšem autor příběhu se nechal inspirovat skutečnou událostí. Předlohou se mu stal skotský námořník Alexander Selkirk, který strávil na jednom z neobydlených ostrovů Juana Fernándeze čtyři roky a čtyři měsíce. Roku 1709 byl vysvobozen a jeho návrat vzbudil značný rozruch.³

Není jisté, zda se Defoe se Selkirkem někdy sešel či nikoli, ovšem inspirace osudy tohoto námořníka je v Defoeově románu zcela zjevná. Selkirk, stejně jako

³ Na opuštěném ostrově se ocitl dobrovolně, nechtěl cestovat na lodi, do které zatékalo.

Robinson, nepřišel na ostrov s prázdnýma rukama a měl několik užitečných nástrojů. Oba jedli hlavně kozí maso a vytvořili si kalendář, aby zaznamenávali uplynulé dny.

Kromě Selkirkova příběhu ho k napsání Robinsona podnítila i další díla, jako nejrůznější geografické příručky a dokumenty o zámořských plavbách. Motiv ztroskotání měl již před vydáním Robinsona Crusoe v Anglii určitou tradici, ale až Defoe nadřadil otázku přežití člověka, který je odkázán sám na sebe a přizpůsobuje si okolí tak, aby z něj měl prospěch. Celý román je charakteristický dlouhými popisy, přičemž děj je zde výrazně redukován pouze do několika epizod, například záchrany Pátka. Objevují se zde detailní popisy pracovních činností, přírody a různých náboženských úvah. Důležitým rysem díla je oslava lidské práce.

Příběh Robinsona Crusoe měl u čtenářů velký úspěch. I když jde o příběh smyšlený, pouze inspirovaný skutečnou událostí, autor se v předmluvě knihy snaží čtenáře přesvědčit, že se nejedná o fikci, a nabádá je k tomu, aby si z příběhu vzali ponaučení.

„The story is told with modesty, with seriousness, and with a religious application of events to the uses to which wise men always apply them, viz. to the instruction of others by this example, and to justify and honour the wisdom of Providence in all the variety of our circumstances, let them happen how they will.“⁴

Nejznámější dílo Defoea bylo mnohokrát přepisováno, upravováno například pro děti a dalo vzniknout novému literárnímu žánru, takzvané *robinsonádě*. Jsou to díla s dobrodružnými prvky, které zpravidla spojuje motiv trosečníka na opuštěném ostrově. Mezi další známé *robinsonády* patří například knihy *Tajuplný ostrov* či *Dva roky prázdnin* od Julese Verna.

⁴ DEFOE, D. *The Life and Adventures of Robinson Crusoe*. New York : Penguin Books, 1995, s. 25.

1.2.2 Myšlenkové směry objevující se v díle

1.2.2.1 Osvícenství

Osvícenství je myšlenkový směr, který znamenal výrazný převrat ve vývoji lidského uvažování a román *Robinson Crusoe* je považován za klasické osvícenské dílo. Tento myšlenkový směr, hnutí či životní postoj je typický pro celé 18. století. Důležitou roli hraje pojem světla, o kterém se mluví vždy, kdy je řeč o rozumu, štěstí nebo svobodě. Toto nové světlo mělo projasnit duchovní svět a osvětlit veškeré oblasti lidské činnosti.⁵

Vznik osvícenství se datuje již do druhé poloviny 17. století, přičemž první osvícenské myšlenky se objevují v Holandsku a v Anglii, odkud se šířily do zbytku Evropy a také Severní Ameriky. Tento směr, reagující na baroko, měl za vzor antiku, zdůrazňoval svobodný projev, víru v lidský rozum, logiku a také humanismus.⁶ Osvícenské názory se objevují nejen v literárních dílech, ale také v hudbě či malířství.

K osvícenství neodmyslitelně patří myšlenka aktivní explorace a kolonizace. Cílem kolonistů bylo nejen poznávat nová území, ale také je měnit na základě myšlenek osvícenství. To samozřejmě mělo velký vliv nejen na samotné prostředí, kam kolonisté zavítali, ale především na obyvatele těchto území.

Mezi nejvýznamnější představitele osvícenství patří francouzský spisovatel a filosof Denis Diderot (1713-1784), anglický filosof David Hume (1711-1776), německý filosof Immanuel Kant (1724-1804), anglický filosof John Locke (1632-1704), francouzský filosof a spisovatel Charles Louis Montesquieu (1689-1755), francouzský filosof a spisovatel Jean-Jacques Rousseau (1712-1778) a francouzský filosof, básník a spisovatel Voltaire (1694-1778).

Za zakladatele anglického osvícenství je mnohdy považován John Locke, ale samotné počátky osvícenství jsou mnohem starší. Už období renesance a humanismu přineslo obrat k člověku a ke světu. Osvícenství jako takové vzniklo jako společné vyústění racionalismu a empirismu.⁷ John Locke je autorem mnoha významných děl,

⁵ IM HOF, U. *Evropa a Osvícenství*. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2001, s. 8-11.

⁶ Humanismus – myšlenkový směr, který svou pozornost zaměřuje na člověka.

⁷ CORETH, E. a SCHÖNDORF, H. *Filosofie 17. a 18. století*. Olomouc : Nakladatelství Olomouc, 2002, s. 146.

za všechny jmenujme *Two Treatises of Government* a *An Essay Concerning Human Understanding*. Byl také zastáncem náboženské tolerance. Dalším významným anglickým představitelem je David Hume, který naopak náboženství kritizoval. Zpochybňoval nejen samotnou podstatu křesťanství, ale i všech dalších náboženství. Lidé, kteří myslí samostatně, podle něj nepotřebují žádné náboženství k tomu, aby jednali správně. Hume i Locke také ovlivnili vývoj ekonomického myšlení.

Francouzské osvícenství se začalo vyvíjet po vzoru anglického, ovšem oproti anglickému osvícenství bylo mnohem radikálnější, založeno na materialismu a ateismu. To ovšem neznamená, že by všichni představitelé byli ateisté. Nebyl jím ani hlavní představitel Voltaire, který viděl Boha jako příčinu všeho, ale podle něj nemůžeme o Bohu zjistit nic. Materialismem a ateismem se vyznačují hlavně takzvaní *encyklopedisté*, označováni tak proto, že společně vytvořili *Francouzskou encyklopedii* (*Encyclopédie française*), což je hlavní dílo francouzského osvícenství. Jedním z autorů je Denis Diderot, který se věnoval mnoha vědním oborům, a byl vedoucím skupiny k napsání *Encyklopedie*. Montesquieu je autorem dělby státní moci na moc výkonnou, zákonodárnou a soudní.

Do francouzského osvícenství patří i Jean Jacques Rousseau, který ovšem zaujímal jiný postoj než *encyklopedisté*, nebyl zastáncem materialistického a ateistického pojetí světa. Stejně jako Locke se zabýval přirozeným stavem. Podle něj je v přirozeném stavu „*homme naturel*“ (přirozený člověk), který je dobrý, má soucit, ale oproti člověku civilizace je divochem. Všichni lidé jsou podle něj od přirozenosti svobodní a teprve později jsou zotročeni, což souvisí se vznikem kultury. Proslulý je také Rousseauův pedagogický román *Emil čili O výchování* (*Émile ou De l'éducation*), v němž vysvětluje svou víru v to, že člověk je ve své přirozenosti dobrý. V dětském věku Rousseau zavrhuje všechny knihy, kromě Robinsona Cruose, na kterého si bude Emil hrát a tím se zároveň učit.

Hlavní postava románu Robinson Crusoe autora Daniela Defoea je typickým osvícenským hrdinou. Robinson je člověk, který jedná svobodně a rozhoduje se nezávisle na ostatních.

„...told her that my thoughts were so entirely bent upon seeing the world, that I should never settle to anything with resolution enough to go through with it, and my father had better give me his consent than force me to go without it...“⁸

⁸ DEFOE, D. *The Life and Adventures of Robinson Crusoe*. New York : Penguin Books, 1995, s. 30.

Pro hlavní postavu je v souladu s osvícenskými myšlenkami typické také to, že se řídí rozumem a logickým uvažováním.

„So I went to work; and there I must needs observe, that as reason is the substance and original of the mathematicks, so by stating and squaring every thing by reason, and by making the most rational judgment of things, every man may be in time master of every mechanick art.“⁹

Robinson svým rozumem, vynalézavostí a tvořivostí postupně přeměňuje neobydlený ostrov v místo, kde žije v blahobytu, neodevzdává se do rukou osudu, ale věří v sílu lidského myšlení.

Ústřední postava románu jedná rovněž v souladu se zásadami humanismu. V díle můžeme objevit znaky náboženské tolerance v otázce protestantismu a katolicismu. Dále je pravdou, že Robinson sice vystupuje jako pán, který si ze zachráněného domorodce Pátka udělá svého sluhu, ale zároveň se snaží být laskavým pánem, není zastáncem otroctví. Dílo zachycuje dobu, v níž bylo zcela běžné kruté chování kolonizátorů vůči původním obyvatelům.

V souladu s terminologií Rousseaua bychom Pátka mohli považovat za „homme naturel“, tedy přirozeného člověka. Když žil Pátek na svém rodném ostrově, byl naprosto svobodný. Poté o svou svobodu přišel, když ho zajali členové nepřátelského kmene. Robinson ho vysvobodil před smrtí, ovšem paradoxně o svou svobodu Pátek přichází znovu a to díky Robinsonovi, který z něj udělal svého sluhu. Z našeho pohledu je Pátek opravdový divoch, který se zúčastní rituálů s prvky kanibalismu. Zároveň je to ale hodný a nezkažený člověk, nepoznamenaný civilizací, netoužící po majetku ani po tom ovládat druhé, mít moc.

Otázkou zůstává, kde Robinson bere právo udělat z Pátka svého sluhu. Tento jev je typický pro celý kolonialismus v osvícenské době, protože kolonizátoři si automaticky přivlastňovali území a zotročovali místní obyvatele jen kvůli tomu, že „objevili“ dosud nezávislou zemi. Rousseau zdůrazňoval, že lidé se rodí jako dobří a kazí se až pod vlivem společnosti, proto volal po návratu k přírodě a úniku z novodobých dějin. Nevěřil ani v soukromé vlastnictví a kritizoval kapitalismus. Zejména díky těmto myšlenkám můžeme Rousseaua považovat za odpůrce kolonialismu.

⁹ DEFOE, D. *The Life and Adventures of Robinson Crusoe*. New York : Penguin Books, 1995, s. 85.

1.2.2.2 Kolonialismus

Kolonialismus hraje v díle Defoea důležitou roli a kniha zachycuje období dějin, kdy kolonialismus sílí. „Kolonizace je spojena se zabíráním cizí půdy, s jejím obděláváním, s usazováním kolonistů.“¹⁰ Pokud termín kolonie definujeme tímto způsobem, první kolonie vznikají již v období starověkého Řecka. Později mluvíme také o římském „imperialismu“.¹¹ Koloniální snahy moderního západního světa ale spadají do doby velkých zámořských objevů.

Tyto koloniální snahy Evropanů probíhaly v několika etapách. V 16. a 17. století výrazně dominovali Španělé a Portugalci, od první poloviny 17. století se začínají prosazovat Nizozemci a ve druhé polovině téhož století také Angličané a Francouzi. Ve druhé polovině 17. století se rovněž odehrává děj Robinsona Crusoe.

Jedním z nejvýznamnějších zámořských objevů bylo objevení Ameriky Kryštofem Kolumbem, plujícím pod španělskou vlajkou, v roce 1492. Španělé a Portugalci se zasloužili o objevení většiny Střední a Jižní Ameriky a také jižní části Severní Ameriky. Svůj vliv v Severní Americe postupně prosazovali především Španělé, Angličané, Francouzi a Nizozemci; v Jižní Americe to byli hlavně Španělé a Portugalci. Největší koloniální velmoci vytvářely své kolonie také v Africe a na Asijském kontinentě. Austrálie byla objevena až v 17. století nizozemskými mořeplavci.

V průběhu 17. a 18. století byl rozsah migrace z Britských ostrovů obrovský. Do Ameriky britské občany lákala nejen levná půda, ale také představa svobody. Část románu Robinson Crusoe zachycuje období, kdy se Robinson stal vlastníkem plantáže v Brazílii.

V knize můžeme také nalézt důvody, proč se z dnešního pohledu na období kolonialismu pohlíží spíše záporně, totiž otrokářství a vyvražďování původních obyvatel.

„That this would justify the conduct of the Spaniards in all their barbarities practised in America, where they destroyed millions of these people, ... as for

¹⁰ FERRO, M. *Dějiny kolonizací : Od dobývání až po nezávislost 13. - 20. století*. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2007, s. 11.

¹¹ Imperialismus – velmocenská, rozpínavá, militantní politika státu.

which the very name of a Spaniard is reckoned to be frightful and terrible to all people of humanity, ...¹²

V této době je samozřejmě také velmi důležitý zahraniční obchod s koloniemi zprostředkovávaný především námořní dopravou. Při útěku z Afrického zajetí je hlavní hrdina zachráněn díky obchodní lodi a stejným způsobem se dostane i ze svého pustého ostrova.

1.2.2.3 Protestantismus

Protestantismus jako jedna z odnoží křesťanství je velmi důležitým elementem v celém románu, protože se zde často setkáváme se zmínkami o Bohu, víře či boží spravedlnosti a prozřetelnosti.

Vznik protestantské církve se datuje do první poloviny 16. století do období vlády Jindřicha VIII, který chtěl zrušit sňatek s královnou Kateřinou. Papež, který byl pod kontrolou císaře Karla V., se proti zrušení postavil.¹³ Mezi lety 1529-1536 vydal reformační parlament zákony, které postupně rušily veškeré vazby mezi anglikánskou církví a Římem. Roku 1534 vznikl tzv. Zákon o svrchovanosti (Act of Supremacy), který zakotvil panovníka „jedinou svrchovanou hlavou církve v Anglii“.¹⁴

Jak již bylo zmíněno výše, Robinson Crusoe patří mezi klasická osvícenská díla a je zřejmé, že osvícenské myšlenky se promítly i do náboženského života tehdejších lidí. Tato doba přinesla mnoho změn, například

„pomalý proces sekularizace, vliv vědy a poté biblické a historické kritiky, stále větší příklon k antropocentrickému světonázoru, setkání s jinými vírami a konečně impozantní a dosud nezavršený přechod do modernity“¹⁵.

¹² DEFOE, D. *The Life and Adventures of Robinson Crusoe*. New York : Penguin Books, 1995, s. 178.

¹³ Karel V. byl Kateřinin synovec.

¹⁴ LANE, T. *Dějiny křesťanského myšlení*. Praha : Návrat domů, 1996, s. 173.

¹⁵ HARRIES, R. a MAYR-HARTING, H., eds. *Dva tisíce let křesťanství*. Brno : CDK, 2010, s. 129.

Můžeme tedy říci, že osvícenství znamenalo v dějinách křesťanství jeden ze zlomových okamžiků.

Robinson je postava, která se v průběhu děje vyvíjí a stejně tak se mění i jeho náboženský život. V Boha věří stále, ale postupně se z Robinsona stává lepší křesťan. Po přistání na odlehlém ostrově neděkuje Bohu za svou záchranu, za to, že jako jediný z celé posádky lodi přežil. Místo toho jen přemýšlí nad tím, jak hrozný osud ho po ztroskotání lodi potkal. „... not having the least sense, either of the fear of God in danger, or of thankfulness to God in deliverances.“¹⁶ Z této pasáže můžeme snadno vyčíst posun od středověkého myšlení, který je pro dobu osvícenství typický. Boží vůle již není pasivně přijímána, ale lidé začínají věřit sami v sebe, ve své schopnosti a ve svůj rozum.

Zlom v jeho postoji k Bohu nastává ve chvíli, kdy onemocní a uvědomí si, že vedl špatný život, že mohl žít šťastně, kdyby se obracel k Bohu a dbal rad svých rodičů. Od této doby se modlil a věnoval se studiu Bible, kterou zachránil z vraku lodi. Je ovšem pravda, že přestože se Robinson provinil vůči Bohu i svým rodičům, stal se z něj nakonec velmi bohatý muž, což představuje jistý rozpor.

V díle se setkáváme také s určitou kritikou všech církví, protože když se hlavní postava snaží udělat z Pátka dobrého křesťana, Pátek mu vypráví o tom, jak kněží z jeho kmene vystupují na horu, promlouvají se svým bohem *Benamukim* a poté sdělují svému lidu, co jim řekl. Kněžská třída všech církví tedy podle Robinsona chytře politikaří, aby si získala úctu.

Můžeme zde objevit i kontrast mezi protestantským a katolickým světem. Robinson se jako Angličan řadí mezi protestanty, ovšem Španěl, kterého zachrání před kanibaly, je katolík. Robinson poté také vyjadřuje jistou obavu, aby po zachránění ostatních Španělů neskončil v rukou inkvizice. Náboženská otázka také stojí za rozhodnutím, proč se po svém zachránění nemůže usadit v Brazílii. Tam by totiž musel přejít ke katolické církvi nebo trpět kvůli inkvizici.

¹⁶ DEFOE, D. *The Life and Adventures of Robinson Crusoe*. New York : Penguin Books, 1995, s. 103.

1.2.2.4 Kapitalismus

V 16. století začíná v ekonomických kruzích převládat kapitalismus, který od této doby začal postupně vytlačovat feudalismus.¹⁷ Jeho počátky tedy sahají až do doby zámořských objevů. Jejich vlivem došlo k významnému rozvoji obchodu a růstu kapitálu. V období raného kolonialismu, který měl dobovačný charakter, se tedy začal kapitalismus rozvíjet.

Později osvícenské reformy umožnily volnější hospodářský život, což povzbudilo průmysl. Došlo také k masivním přesunům venkovského obyvatelstva do měst. Plně se tedy kapitalismus rozvinul až s nástupem průmyslové revoluce v 18. století. Tehdy také vzniká dělnictvo jako nová společenská vrstva. Se samotným pojmem kapitalismus ale přišla až marxistická teorie, která ho používala pro označení tržní ekonomiky.

Kapitalismus je ekonomický systém, jehož základem je soukromé vlastnictví. Ekonomické procesy jsou určovány prostřednictvím nabídky a poptávky, tedy volným trhem. Oproti tomu v centrálně plánovaných ekonomikách jsou řízeny zásahy státu.¹⁸

Děj románu Robinson Crusoe patří do první fáze kolonialismu, kdy docházelo k zámořským objevům a růstu obchodu se zbožím i otroky. V knize je popisováno, jak dobře se daří lidem, kteří bohatnou díky svým plantážím v koloniích. „... and seeing how well the planters lived, and how they grew rich suddenly, I resolved, if I could get licence to settle there, I would turn planter among them, ...“¹⁹

Tato představa lidí o rychlém zbohatnutí však nebyla vždy zcela naplněna, protože i sám hlavní hrdina dva roky hospodařil z ruky do úst a neměl ničeho nazbyt. Až později díky své plantáži zbohatl. I život plantážníků byl tedy založen na soukromém vlastnictví, protože vlastnili svou půdu a hospodařili na ní za účelem zisku.

Sám autor Daniel Defoe byl člověk, který se věnoval podnikání, byl pro podporu obchodníků a podnikatelů. Osvícenská doba byla, co se ekonomie týče,

¹⁷ Feudalismus – systém založený na určitých vztazích k půdě.

¹⁸ HAVLENA, M. Marxova a Weberova teorie kapitalismu. *Matouš Havlena* [online]. 10.5.2009, [cit. 2013-08-05]. Dostupné z: <http://www.havlena.net/ekonomie/marxova-a-weberova-teorie-kapitalismu>.

¹⁹ DEFOE, D. *The Life and Adventures of Robinson Crusoe*. New York : Penguin Books, 1995, s. 55.

charakteristická hospodářským liberalismem. Ten se vyznačoval zákonitostmi svobodného tržního hospodářství, ale ignoroval práva a potřeby dělníků. To vedlo k vykořisťování dělníků, kteří pracovali za minimální mzdu, což nakonec vedlo k sociálně-revolučnímu protestu Karla Marxe. Osvícenský liberalismus ovlivnil i křesťanskou víru, kterou není možné racionálně ani vědecky zdůvodnit. Do této doby sahají kořeny teologického racionalismu, který znamenal snahu o redukci náboženských pravd na pravdy, které lze racionálně dokázat.²⁰

1.3 Základní linie zápletky

The Life and Strange Surprising Adventures of Robinson Crusoe of York, Mariner je příběh muže, který strávil na pustém ostrově 28 let. Jde o vyprávění trosečníka, který se jako jediný zachránil ze ztroskotané lodi a neobydlený ostrov si postupně přetvořil v pohodlné místo k životu. Nakonec se po dlouhých pětatřiceti letech vrací zpět do své vlasti.

Děj se odehrává ve druhé polovině 17. století a příběh začíná v Anglii. Hlavní postava Robinson Crusoe se narodil roku 1632 v Yorku do rodiny bohatého obchodníka, který pocházel z Německa. Měl dva starší bratry, jeden z nich zemřel v bitvě proti Španělům. Co se přihodilo s druhým bratrem se rodina nikdy nedozvěděla.

Otec chtěl mít ze svého syna právníka, ale Robinsona lákalo moře, na které se také proti vůli svého otce i matky nakonec vydal. Cesta z Hullu do Londýna však byla velmi neklidná, protože loď se dostala do bouře. V tu chvíli se Robinson zapřísáhl, že pokud pohromu přežije, již nikdy se nevydá na moře a bude už pokaždé poslouchat dobře míněné rady svého otce. Svého předsevzetí se ale záhy vzdal a na moře se vydal znovu. Cesta do Afriky však skončila pohromou, protože loď byla přepadena piráty a Robinson skončil v otroctví. Dlouho plánoval útěk a po dvou letech se mu za pomoci chlapce Xuryho podařilo na malé loďce uprchnout. Poté byl zachráněn Portugalskou lodí, jejíž kapitán byl velmi laskavý. Loď měla namířeno do

²⁰ CORETH, E. a SCHÖNDORF, H. *Filosofie 17. a 18. století*. Olomouc : Nakladatelství Olomouc, 2002, s. 148-149.

Brazílie, kde se Robinson usadil a hospodařil na své plantáži. Po několika letech souhlasil, že se zúčastní plavby do Afriky za účelem přivést odtud otroky. Loď ovšem ztroskotala u ostrova poblíž ústí řeky Orinoco a Robinson byl jediný člověk, který přežil.

Po velmi náročném plavání v neklidném moři se mu nakonec podařilo dostat se na ostrov. Zpočátku byl velmi zoufalý, že ho potkal takový osud, ale s postupem času si začal uvědomovat, že jako jediný přežil, a že ho mohly potkat mnohem horší události. Několikrát se vydal k vraku lodi a zachránil z něj mnohé užitečné předměty, pomocí nichž se mu podařilo přežít na ostrově tak dlouhou dobu. Vytvořil si kalendář, aby mohl zaznamenávat ubíhající dny a než mu došel inkoust, psal si i stručný deník. Postupně si vybudoval dvě obydlí, choval kozy, sklízel obilí a rýži, pekl chleba a vyráběl hliněné nádoby. Také se věnoval studiu Bible a rozjímaní. Dokonce si ochočil papouška, kterého naučil mluvit, žil v blahobytu a uvědomoval si, že mu nechybí nic kromě lidské společnosti.

Po mnoha letech Robinson zjistil, že se na jeden z břehů ostrova příležitostně sjíždějí domorodí kanibalové, aby zde popravili a snědli své oběti. Hlavní hrdina byl znechucen tím, co viděl, a dlouho si plánoval, že až kanibalové přijedou příště, všechny je zabije. Postupně ale došel k názoru, že nemá právo tak učinit, že domorodci nemohou vědět, že dělají špatnou věc. Nakonec se rozhodl, že se pokusí osvobodit nějaké zajatce, aby měl na ostrově společnost. Podařilo se mu zachránit jednoho z domorodců, který byl zajat nepřátelským kmenem a dal mu jméno Pátek. Robinson ho naučil mluvit anglicky a převedl ho na křesťanskou víru, Pátek se mu stal věrným společníkem i přítelem, vděčný svému pánovi za život.

Později se oběma podařilo zachránit další dva zajatce kanibalů, totiž Pátkova otce a jednoho Španěla. Po nějaké době se Španěl vydal s Pátkovým otcem na cestu, aby přivedli zbývající španělské námořníky, kteří žili v Pátkově domovské vesnici, kam se dostali poté, co jejich loď ztroskotala. Ještě před jejich návratem ale poblíž Robinsonova ostrova zakotvila anglická loď, na které došlo ke vzpouře. Robinson pomohl bývalému kapitánovi znovu získat moc nad svou lodí a konečně mohl opustit ostrov, na kterém zanechal muže, kteří se nejvíce provinili, a ukázal jim, jak zde hospodařit, aby jim nic nescházelo.

Když se Robinson konečně po dlouhých letech vrátil do své domoviny, zjistil, že jeho matka i otec již dávno zemřeli a on sám byl považován za mrtvého. Z trosečníka se stal bohatý muž, protože jeho hospodářství v Brazílii bylo velmi

výdělečné. Také se oženil, avšak jeho žena brzy zemřela. Měl dva syny a dceru. Po několika letech znovu navštívil svůj ostrov, kam poslal i několik nových obyvatel z Brazílie.

1.4 Charakteristika hlavní postavy

Robinson Crusoe je legendární literární postava, která sloužila a dodnes slouží jako zdroj inspirace pro mnohé autory a jejich díla. Daniel Defoe stvořil hrdinu, který má mnoho pozitivních lidských vlastností. Výjimku tvoří jeho mladická nerozváženost a neuposlechnutí dobrých rad od rodičů. Zpočátku je vcelku nepoučitelný, protože přestože na jedné z plaveb málem zahyne, znovu se vydá na moře a tento krok se mu stane osudným.

Robinson je člověk, který vyhledává dobrodružství, rozhoduje se sám za sebe, na základě rozumu v souladu s principy osvícenství. Od přírody není nijak zvlášť statečný, protože po ztroskotání lodi u pustého ostrova nejprve propadá zoufalství. Později však díky své vynalézavosti, trpělivosti a pracovitosti dokáže bez problémů přežít a vytěžit ze svého okolí maximum. Sám sebe nelíčí jako pravého hrdinu, když má z něčeho strach, své pocity neskrývá. Jeho strach se projevuje například když na pláži uvidí otisk lidské nohy a dlouho pak neopouští své obydlí.

Hlavní postava je také člověk ekonomický, protože když ztroskotá na ostrově, nejprve ho zajímá, jak přežije a hned poté jak rozmnoží své zásoby. Pátek se stane nejen jeho přítelem, ale zároveň sluhou, což se Robinsonovi velmi hodí. Je patrné, že hlavní hrdina touží po určité moci, protože nejdříve ze všeho Pátka naučí, aby ho oslovoval pane. Poté, co se na ostrově vylodí další lidé, dává Robinson zřetelně najevo své nároky na vlastnictví ostrova. Tím se projevil jako typický kolonizátor, kteří zabírali území bez jakýchkoli nároků na ně, jen proto, že se na dané místo dostali jako první.

I když se Robinson chová mírumilovně a lidsky, v některých situacích se jeví dosti bezcitně. Například mu nečiní žádný problém bez rozloučení opustit svou rodinu a ani nepomyslí na to, jak se jeho blízcí budou po jeho odchodu cítit. Daniel Defoe nám tedy ve svém díle představuje moderního člověka a rozpor mezi jeho

kladnými a zápornými lidskými vlastnostmi, což mohlo čtenáře zvláště v určitých etapách vývoje společnosti odrazovat.

„Možná právě tato naprostá praktičnost, proklamovaná ekonomická soběstačnost a nevíra v romantiku byla příčinou, proč kniha čtenáře zejména v 19. století odrazovala. Jenže takového střízlivého přístupu k životním faktům bylo asi třeba, měla-li se próza zbavit někdejší idealizace a zobrazit skutečný svět, v jakém žili lidé v 18. století.“²¹

²¹ BARNARD, R. *Stručné dějiny anglické literatury*. Praha : BRÁNA, 1997, s. 86-87.

2. GULLIVEROVY CESTY

2.1 Autor a doba

Tento fantastický cestopisný román, jehož autorem je anglický spisovatel Jonathan Swift (1667-1745), byl vydán roku 1726, tedy sedm let po vydání Robinsona Crusoea. Může být tudíž chápán jako určitá reakce na Defoeův román.

Defoe a Swift byli současníci, v jejichž době byly velmi populární jak skutečné, tak smyšlené cestopisy. Jejich nejslavnější díla tedy byla a stále jsou velmi čtená. Tito dva autoři byli také představiteli politické prózy a satiry a dokonce patřili k hlavním politickým spisovatelům této doby.²² Swift byl nejen největším anglickým prozaickým satirikem, ale rovněž psal poezii.

Osmnácté století, ve kterém oba autoři žili a tvořili, je stoletím průmyslové revoluce. Došlo k mohutnému rozvoji manufakturní výroby a tudíž i k úpadku zemědělství. Tento jev měl za následek stěhování velkého množství lidí z venkovských sídel do měst.

V této době měly v Anglii vedoucí postavení dvě opoziční politické strany. Na jedné straně to byli whigové, kteří chtěli svěřit více moci do rukou parlamentu, na straně druhé toryové podporující krále a anglikánskou církev.

Důraz na vědu a rozum je typickým znakem celého osvícenství. Množství poznatků, které se v této době šířilo, bylo uspořádáváno do encyklopedií a filosofové přicházeli s novými a novými myšlenkami.

Anglická literatura se v tomto období stala světově proslulou právě díky svým prozaickým dílům. Bylo pro ni typické zkoumání lidské povahy, společenských problémů a zpochybňování tradičních pojetí. Odmítání zvyklostí a rozdílné názory už nebyly ničím neobvyklým, vše se posuzovalo z hlediska rozumu. Ani boží moc již nebyla neomezená. Myšlenkový směr osvícenství se v tomto období překrýval s uměleckým směrem klasicismem, který byl typický svou jednoduchostí, smyslem pro řád a kultivovanost. Stejně jako osvícenství kladl i klasicismus důraz na rozum a hledání pravdy. Neklidná soudobá politická situace způsobila to, že se mnohem více začala vydávat politická literatura a zájem o její četbu rostl. I tento fakt přispěl

²² Satira – kritika nedostatků nebo záporných jevů, využívající výsměch, komičnost, ironii.

k vývoji anglického románu jako samostatného žánru.

Jak jsem již zmínila výše, mezi nejvýznamnější autory politicky orientované literatury patřili Daniel Defoe a Jonathan Swift. Defoe se svojí satirou *The True-Born Englishman* zastával tehdejšího panovníka Viléma Oranžského, čímž si získal jeho přízeň. Po Vilémově smrti se ale situace změnila a Defoe se díky svým kritickým politickým názorům dokonce dostal do vězení. Poté vydával časopis *The Review*, ve kterém publikoval své politicky laděné eseje, v nichž se nebál zesměšňovat osobnosti, se kterými nesouhlasil. Kritizoval i anglické právo v tom smyslu, že pokud se chudý člověk dopustil nějakého malého přestupku, mohlo ho to snadno přivést do vězení, kdežto bohatému člověku se odpouštěly i mnohem horší přestupky.

Jonathan Swift stál zpočátku na straně whigů, poté však podporoval toryovce. Podporu jim vyjadřoval i prostřednictvím různých článků a brožur v časopise *The Examiner*, který také po nějakou dobu vedl. Roku 1713 odjel do Irska, kde strávil zbytek života. Díky své satíře obhajující obyčejné Iry se stal jejich národním hrdinou. Napsal mnoho děl, ve kterých kritizoval například účast Anglie ve válce proti Francii, nenáviděl faleš a přetvářku. K lidské povaze byl skeptický, a proto se nelze divit, že tíhnul právě k satíře. Gulliverovy cesty jsou jeho nejslavnější a také nejlepší satirou.²³

Defoe i Swift si tedy byli podobní v tom, že na politické scéně měli někoho, koho podporovali. V případě Defoea to byl Vilém Oranžský, u Swifta to byli toryovci. Autoři podporu vyjadřovali i ve svých dílech a zároveň kritizovali ty, se kterými nesouhlasili. Zatímco Defoe kritizoval převážně systém jako takový, Swift se zaměřoval i na negativní charakterové vlastnosti lidí.

2.2 Okolnosti vzniku a hlavní zápletka Cesty do Liliputu

Román Gulliverovy cesty se skládá ze čtyř dílů, tj. *A Voyage to Lilliput*, *A Voyage to Brobdingnag*, *A Voyage to Laputa*, *Balnibarbi*, *Luggnagg*, *Glubbudubrip*, *and Japan* a *A Voyage to the Country of the Houyhnhnms*. Tento utopický román je

²³ BARNARD, R. *Stručné dějiny anglické literatury*. Praha : BRÁNA, 1997, s. 73-77.

jednak parodií na dobrodružné cesty, jednak satirou na celou lidskou společnost.²⁴

Swift se snažil poukázat na nedostatky společnosti nejen v Anglii, ale i v celé Evropě. Kritizoval hlavně bohaté a mocné, ale i anglický kolonialismus, na který pohlížel jako na vykořisťování a zotročování původních obyvatel. V Gulliverových cestách Swift daleko překračuje hranice osvícenského myšlení.²⁵

Kniha byla původně směřována dospělým čtenářům, kritizující nejen poměry na anglickém královském dvoře, ale také dohady mezi anglickými politickými stranami whigů a toryů, nebo také dlouhodobé nepřátelství Angličanů a Francouzů. S postupem času bychom však román zařadili spíše do dětské literatury, hlavně díky neuvěřitelným a zábavným dobrodružstvím, která Gulliver na svých cestách zažívá.

Na začátku Cesty do Liliputu je ve zkratce vylíčen Gulliverův život a to, jak se dostal k cestování. Je to vzdělaný člověk, který vystudoval medicínu, a strávil několik let na moři jako ranhojič. Poté, co se oženil a narodily se mu děti, chtěl již zůstat doma s rodinou, ale bohužel se mu nedařilo. Proto se rozhodl vydat se znovu na moře. Plavba ale skončila tragicky, protože loď ztroskotala a zdálo se, že Gulliver je jediný, kdo nešťěstí přežil. Podařilo se mu doplavat na neznámý ostrov a tam vysílením omdlel.

Po probuzení zjistil, že ho zajali asi dvacet centimetrů vysokí lidé, obyvatelé ostrova Liliput. Gulliver se nejprve vzpouzel a chtěl jim uprchnout, to však nebylo možné, protože byl přivázaný a lidiček, kteří po něm stříleli šípy, bylo veliké množství. Musel tedy slíbit, že se bude chovat podle pravidel, neublíží obyvatelům Liliputu a bude jim prospěšný. Také musel odevzdat všechny své zbraně. Postupem času se stal oblíbencem královského dvora i samotného krále. Dokonce díky němu byli poraženi dlouholetí nepřátelé obyvatel Liliputu, lidé ze sousedního ostrova Blefusk.

Přestože hlavní hrdina udělal pro liliputský lid i dvůr mnoho dobrého, začal se postupně stávat nepohodlným. Byl obžalován z velezrady a odsouzen k oslepení. Naštěstí ho o tom informoval jeden dobrý přítel, a proto se mu včas podařilo opustit Liliput a uprchnout do Blefuska, jehož král mu dovolil ostrov opustit. Gulliver se šťastně dostal zpět do Anglie.

²⁴ Utopický – od slova *utopie*, tj. idealizovaná představa nereálné společnosti či státu.

²⁵ PECK, E. a PECK, A. *Anglická literatura : Panorama of English Literature*. Dubicko : INFOA, 2002, s. 91.

2.3 Cesta do Liliputu a Robinson Crusoe

Jak jsem již v této práci zmínila, Swift a Defoe byli současníci a Swiftovy Gulliverovy cesty byly vydány pouze sedm let po Defoeově Robinsonovi. Je tedy pravděpodobné, že Swift ve svém románu reagoval kromě jiných událostí či děl také na Robinsona Crusoe.

V prvé řadě bych chtěla poukázat na fakt, že na začátku knihy se snaží Swift, stejně jako Defoe, přesvědčit čtenáře o pravdivosti svého příběhu. Proto vložil na úvod dva texty. Prvním textem je dopis napsaný Gulliverem, určený vydavateli. Požaduje zde, aby jeho vyprávění bylo vydáno bez jakýchkoli zkreslení či změn. Druhý text je předmluva vydavatele Symptona, ve které představuje autora a nezbytné úpravy, které v knize provedl.

V obou porovnávaných dílech hraje zásadní úlohu motiv ztroskotání, protože se od něj odvíjí celý další děj. Obě lodi, na kterých se plaví Robinson i Gulliver, ztroskotají, a právě oni dva jsou jediní, kdo ze všech lidí přežije. Po těchto neštěstích se musejí vypořádat s dobrodružstvími, kterým dosud nečelili, a která jsou občas velmi nebezpečná.

Rozdíl je v tom, že Gulliver žije vcelku pohodlně, protože je mu poskytnuta střecha nad hlavou i obživa. Na druhé straně Robinson si musí všechno vybudovat úplně sám. Oba hrdinové jsou určitým způsobem nesvobodní, protože jsou to zajatci. Gulliver je zajatcem liliputského krále, kdežto Robinson je zajatcem pustého ostrova, ze kterého na dlouhou dobu nevede cesta zpět.

Hlavní postavy Defoeova i Swiftova románu mají také shodné určité charakterové vlastnosti. Jsou důmyslní a spojuje je touha po dobrodružství. Gulliver se po svém dobrodružství zdrží doma pouze krátkou dobu a už touží po další cestě.

„I stayed but two months with my wife and family; for my insatiable desire of seeing foreign countries would suffer me to continue no longer.“²⁶

Stejně tak Robinson se vydává za dalším dobrodružstvím, i když se jednou zapřísáhl, že na moře již nevstoupí poté, co se jeho loď dostala do silné bouře.

Přestože jsou si obě porovnávaná díla, co se tématu a motivů týče, velmi

²⁶ SWIFT, J. *Gulliver's Travels*. London : David Campbell Publishers Ltd., 1991, s. 80.

podobná, spatřuji zde jeden zásadní rozdíl. Robinson Crusoe je dílo, které je psané realisticky. I když se jedná o román smyšlený, příběh by se teoreticky mohl odehrát. Je ovšem obtížné říci, zda by si Robinson, po tolika letech strávených o samotě na pustém ostrově, zachoval zdravý rozum. To je fakt, který může určitým způsobem zpochybňovat reálnost příběhu.

Naopak Gulliverovy cesty jsou příběhem, o kterém můžeme zcela jistě říci, že je smyšlený. Vyskytují se zde postavy, prostředí i situace, které se ve skutečném světě odehrát nemohou. Přestože se však jedná o fikci, autor Gulliverovy příběhy líčí takovým způsobem, že čtenáři při četbě může připadat, že se jedná o skutečnost.

Dalším podstatným rozdílem je to, jakým způsobem autoři Defoe a Swift pohlíží na člověka a jeho schopnosti. Daniel Defoe ve svém románu Robinson Crusoe vyjadřuje neutuchající víru v sílu, rozum a schopnosti člověka. Jonathan Swift s ním ovšem tento názor nesdílí, protože dobrodružné cesty spíše paroduje a nevěří ani v racionalitu a nutný pokrok, kterým si člověk podrobí přírodu.

3. TAJUPLNÝ OSTROV

3.1 Jules Verne a vědeckofantastická literatura

Jules Verne (1828-1905), francouzský spisovatel a autor *Tajuplného ostrova* a mnoha dalších dobrodružných příběhů, je považován za jednoho ze zakladatelů vědeckofantastické literatury. Charakteristickým rysem tohoto literárního žánru je hlavně důraz na vědu a techniku, řešení společenských či filozofických otázek a také využití tajemna. Značný vliv na utváření vědeckofantastické literatury měla i díla Daniela Defoea a Jonathana Swifta.

„Jestliže v dřívějších utopiích fantastické, pohádkové, neskutečné motivy hrály pomocnou úlohu a byly nutné pro zpestření nebo jako rámec pro výklad autorových názorů, pak se na počátku osmnáctého století objevují dvě velké práce, ve kterých by odstranění fantastična a pohádkového motivu znamenalo zánik celého díla. Jsou to Podivuhodné a zvláštní příběhy Robinsona Crusoea, námořníka z Yorku (*The Life and Strange Surprising Adventures of Robinson Crusoe of York, 1719*) a Cesta k rozličným vzdáleným národům světa od Lemuela Gullivera; lékaře, pak kapitána rozličných lodí (*Travels into Several Remote Nations of the World, by Lemuel Gulliver, 1726*).“²⁷

Verneovou velkou zálibou bylo cestování a své zážitky poté promítal i do svých děl. Ve svých literárních začátcích psal Verne divadelní hry, básně či povídky, ovšem největší úspěch a slávu mu přinesly jeho dobrodružné romány. Jak jsem již zmiňovala výše, byl představitelem takzvané *robinsonády*. Mezi jeho nejznámější díla patří například *Pět neděl v balóně* (1863), *Cesta do středu Země* (1864), *Dvacet tisíc mil pod mořem* (1869-1870) nebo *Cesta kolem světa za osmdesát dní* (1873). Pro jeho díla je typické aplikování vědeckých a zeměpisných poznatků a také víra v technický pokrok lidstva. Stejně jako Defoe nebo Swift, chtěl i Verne napsat knihu určenou dospělým čtenářům. Ovšem, podobně jako u obou těchto zmiňovaných

²⁷ GENČIOVÁ, M. Vědeckofantastická literatura : Srovnávací žánrová studie. Praha : Albatros, 1980, s. 19.

autorů, jsou Verneova stěžejní díla spíše literaturou pro mládež.

Devatenácté století, tedy doba, ve které autor žil, byla typická intenzivním vývojem vědy a techniky. Jules Verne sice přikládal velký význam technickému pokroku, ale také si uvědomoval, jaké katastrofální následky mohou pro lidstvo mít. Ve svých dílech také popsal mnoho vynálezů, které byly později skutečně sestrojeny.

3.2 Tajuplný ostrov a hlavní linie zápletky

Román *Tajuplný ostrov* je součástí slavné trilogie, kam patří ještě *Děti kapitána Granta* a *Dvacet tisíc mil pod mořem*. Na vznik těchto vrcholných Verneových děl měly vliv ideje utopického socialismu, jimiž se Verne nechal inspirovat. Hrdinové těchto románů jsou ušlechtilí, zajímají se o vědu a existuje spojení mezi nimi a celou lidskou společností. Poslední díl slavné trilogie, *Tajuplný ostrov*, je v podstatě utopickým obrazem ideální lidské společnosti. Ostrov, který obývá skupina trosečníků, je vlastně obrazem celé naší země.²⁸

Tajuplný ostrov je typickou *robinsonádou* a také jedním z nejznámějších románů Verna. Během americké občanské války severu proti jihu uprchla ze zajetí jižanů skupina pěti mužů. Podařilo se jim to díky balónu, kterého se zmocnili. Ten byl však vlivem silné bouře zahánán nad oceán a skupina se ocitla na opuštěném ostrově v Tichém oceánu. Poté, co si trosečníci zachránili holé životy, zjistili, že ostrov je velmi pohostinným místem. Díky své chytrosti a vynalézavosti dokázali využít darů ostrova takovým způsobem, že jim téměř nic nechybělo. Na ostrově se také děly podivné věci, které si nikdo z jeho obyvatel nedovedl vysvětlit. Později ale byly události vysvětleny zásahy kapitána Nema, hlavního hrdiny románu *Dvacet tisíc mil pod mořem*. Nakonec došlo k sopečnému výbuchu a po několika těžkých dnech byli trosečníci zachráněni a na lodi se dostali zpět do Ameriky.

Hlavní přínos díla Julese Verna tkví v tom, že věda, v níž sám pevně věřil, pronikla mezi čtenáře, zejména mládež. Vědeckou práci totiž ve svých románech

²⁸ FISHER, J. a kol. *Dějiny francouzské literatury 19. a 20. stol.* Praha : ACADEMIA, 1983, s 129.

přeměnil v dobrodružství a navždy bude znám jako autor, díky němuž se vědeckofantastická literatura definitivně oddělila od klasické utopie.²⁹

3.3 Tajuplný ostrov a Robinson Crusoe

Inspirace osudy slavného trosečníka Robinsona Crusoe je v celé knize Tajuplný ostrov zcela zjevná. Jméno nejslavnějšího trosečníka je dokonce v díle Tajuplný ostrov několikrát zmíněno. Z toho vyplývá, že sám Verne dobrodružství Robinsona velmi dobře znal a inspiroval se jimi.

Kromě Defoeova hrdiny zmiňoval autor i další, ať už skutečné či smyšlené, trosečníky. „Románoví hrdinové Daniela Defoea a Johanna Wyses, stejně jako skuteční trosečníci Selkirk a Raynal na ostrově Juan Fernandez a na Aucklandských ostrovech, nebyli nikdy v postavení tak zoufalém.“³⁰

I způsob, jakým se hrdinové dostali na opuštěný ostrov, je v obou porovnávaných příbězích velmi podobný. Stejně jako Robinson, i hrdinové Tajuplného ostrova ztroskotali kvůli bouři. Naopak fakt, že hlavní postavy Verneovy *robinsonády* ztroskotali v balónu, je poměrně neobvyklý. Velký rozdíl ovšem spatřuji v tom, že Robinson byl sám, kdežto Vernových trosečníků bylo hned pět, tudíž se mohli spolehnout jeden na druhého. Po ztroskotání ale neměli téměř žádné předměty a nástroje, které se Robinsonovi podařilo zachránit z vraku lodi. Jejich naději ztělesňovala jediná zápalka. Později však na pláži objevili bednu plnou užitečných věcí.

Stejně jako Defoeův román Robinson Crusoe, i Vernův Tajuplný ostrov může být chápán jako dílo oslavující lidský rozum. Postavu inženýra Cyruse Smithe je možno přirovnat k Robinsonovi, protože je to člověk inteligentní a racionálně uvažující. Stejně tak je schopen využít všech darů, které mu okolní příroda nabízí. „Inženýr si důvěřoval, protože v sobě cítil schopnost vyrvat divoké přírodě vše, co budou k životu bezpodmínečně potřebovat.“³¹

²⁹ GENČIOVÁ, M. *Vědeckofantastická literatura : Srovnávací žánrová studie*. Praha : Albatros, 1980, s. 34.

³⁰ VERNE, J. *Tajuplný ostrov*. Ostrava : Sfinga, 1995, s. 42.

³¹ VERNE, J. *Tajuplný ostrov*. Ostrava : Sfinga, 1995, s. 82.

Novinář Gedeon Spilett si zaznamenával události odehrávající se na ostrově, stejně jako Robinson než mu došel inkoust. Postava Naba, což je sluha Cyruse Smithe, mi v mnoha ohledech připomíná Pátka. Je totiž stejně tak věrný a oddaný svému pánovi, že by pro něj udělal cokoli.

Když všichni trosečníci spojili své síly, dovednosti a vědomosti, podařilo se jim na ostrově vybudovat neuvěřitelné věci. Hlavní zásluhu na tom všem měl právě inženýr, v jehož dovednosti všichni bezmezně věřili.

„Podle slov Pencroffových však kolonisté stokrát předčili Robinsona, pro kterého by všechny tyto věci musely být hotovým zázrakem. Oni totiž „věděli“ a člověk, který „ví“, musí mít úspěch tam, kde jiní ztroskotávají a hynou.“³²

V díle se rovněž objevují prvky související s kolonialismem. Trosečníci se dokonce sami začali nazývat kolonisty ostrova, který pojmenovali Lincolnův ostrov. Narážíme zde i na náznak otroctví, které s kolonialismem velmi úzce souviselo. Sluhu si totiž udělali z orangutana, kterého ušetřili poté, co opice pronikly do jejich obydlí. „Jako sluha by mohl orangutan obsluhovat u stolu, čistit místnosti, pečovat o šaty, cídit boty, zacházet obratně se lžící, s vidličkou a s nožem.“³³ Orangutan se opravdu naučil všemožně vypomáhat svým pánům, ovšem ve skutečnosti je nemožné, aby ovládl všechny popisované dovednosti. Dílo však patří do vědeckofantastické literatury, a proto se zde nereálné prvky vyskytují zcela oprávněně.

Dalším shodným rysem obou děl je to, že jak Robinson, tak obyvatelé Lincolnova ostrova zjišťují, zda se nachází na ostrově nebo na pevnině. Rovněž se obávají toho, jestli není ostrov obydlen či navštěvován domorodci. Také způsob záchrany trosečníků z obou ostrovů je podobný, protože se do vlasti dostanou na lodi.

Zatímco důležitým elementem v Robinsonovi Crusoe je Bůh a mnoho zmínek o něm, v Tajuplném ostrově tyto zmínky zcela chybí. Například to, že trosečníci ztroskotají na ostrově, nevidí jako zásah Boha, ale jako pouhou náhodu. Z toho je

³² VERNE, J. *Tajuplný ostrov*. Ostrava : Sfinga, 1995, s. 150.

³³ VERNE, J. *Tajuplný ostrov*. Ostrava : Sfinga, 1995, s. 225-226.

patrné, že obě porovnávaná díla vznikla ve zcela jiné době. Přestože Robinson Crusoe je dílo doby osvícenské, typické odklonem od Boha a kladením důrazu na člověka a jeho schopnosti, křesťanství je důležitým prvkem v celém díle. Verneova doba byla typická ještě větším odklonem od víry a důrazem na vědu a techniku. Proto se zdá být přirozené, že se Verne v Tajupném ostrově o Bohu nezmiňuje, přestože sám byl katolík.

Tento román je, podobně jako Robinson Crusoe, charakteristický dlouhými popisy a děj je redukován pouze do několika epizod.

4. THE TALE OF LITTLE PIG ROBINSON

4.1 Beatrix Potter a anglická dětská literatura

Beatrix Potter (1866-1943) byla anglická spisovatelka, ilustrátorka a také přírodovědkyně, která se proslavila především jako autorka knížek pro děti. Milovala přírodu, zvířata, a právě ta jsou hlavními hrdiny jejích pohádek. Mezi nejznámější dětské knihy této autorky patří *The Tale of Peter Rabbit* (1902), *The Tale of Benjamin Bunny* (1904) nebo *The Tale of Tom Kitten* (1907).

Dětská literatura obecně je žánrově velmi rozmanitá. Radíme do ní nejen pohádky a obrázkové knížky, ale i různá díla naučná, například encyklopedie pro děti. Anglická dětská literatura, stejně jako dětská literatura dalších zemí, prošla velmi dlouhým vývojem.

V průběhu staletí lidé literaturu chápali pouze jako prostředek k dosažení vzdělání, vůbec ne jako zábavu. Literatura určená dětem měla tedy původně ryze poučný charakter. Až v průběhu 18. století nastal ve vývoji této literatury zlom, který zapříčinily nejen myšlenky Johna Locka, ale i Jana Amose Komenského, jehož dílo bylo v Anglii velmi uznáváno. Osvícenská doba přinesla dvě díla, která sice původně dětským čtenářům určena nebyla, i tak se z nich ale postupem času staly knihy čtené převážně dětmi. Jedná se o *The Life and Strange Surprising Adventures of Robinson Crusoe of York, Mariner* a *Gulliver's Travels*. Nedlouho po svém vydání byl značně dlouhý příběh o Robinsonovi zkrácen a upraven tak, aby upoutal dětské čtenáře. Pohádky byly ve větší míře vydávány hlavně v průběhu 18. a 19. století, díky vzrůstajícímu zájmu o lidovou slovesnost.³⁴

Co se týče dětské literatury viktoriánské doby, kromě Beatrix Potter je jedním z hlavních autorů Lewis Carroll, vlastním jménem Charles Lutwidge Dodgson (1832-1898).³⁵ Nejznámějším dílem tohoto spisovatele, matematika, logika a fotografa je kniha *Alice's Adventures in Wonderland* (1865). Carrollův příběh se

³⁴ BUBÍKOVÁ, Š. Mezi poučením a zábavou. *Dějiny a současnost* [online]. [cit. 2014-06-02].

Dostupné z: <http://dejinyasoucasnost.cz/archiv/2006/1/mezi-poucenim-a-zabavou>.

³⁵ Viktoriánská doba je období nazývané podle britské královny Viktorie, vládnoucí v letech 1837-1901.

dočkal celosvětového uznání a také pokračování s názvem *Through the Looking-Glass and What Alice Found There* (1872). Příběhy o Alence jsou výjimečné v tom, že poučná funkce je zde zcela potlačena na úkor obrazotvornosti, představivosti.

4.2 The Tale of Little Pig Robinson a Robinson Crusoe

The Tale of Little Pig Robinson je příběh pro děti, jehož hlavním hrdinou je prasátko Robinson, které žije na farmě se svými dvěma tetami. Na této farmě strávilo celý život a nikdy se nepodívalo do světa. To se však změní ve chvíli, kdy tetičky pošlou Robinsona do města na trh. Prasátko je z výletu nadšené, protože vždycky toužilo po tom vydat se do neznáma. Když se po dlouhé cestě Robinson dostane do města, potká tam mnoho dalších zvířátek i lidí. Nakonec se ocitne na palubě jedné lodi, kde se o něj námořníci velmi dobře starají a vykrmují ho. Robinsonovi nic nechybí až do chvíle, než zaslechne rozhovor dvou námořníků. Pochopí, že ho vykrmují proto, aby ho mohli potom sníst. Za pomoci kočky, která žije na lodi, Robinson uprchá na člunu a zůstává žít na opuštěném ostrově.

To, že se Beatrix Potter nechala při tvorbě jedné ze svých pohádek inspirovat románem Robinson Crusoe, je zcela zjevné. Svědčí o tom jméno hlavního hrdiny celé pohádky a také použití motivu ztroskotání. I ostrov, na kterém prasátko ztroskotá, se příliš neliší od toho Robinsonova.

„If you want a more detailed description of the island, you must read “Robinson Crusoe“. The island of the Bong tree was very like Crusoe’s, only without its drawbacks.“³⁶

Robinson Crusoe a prasátko Robinson mají také shodné určité charakterové vlastnosti. Oba touží po dobrodružství a objevování nových míst. Prasátko Robinson však není tak chytré a vynalézavé jako Robinson Crusoe, například mu dlouhou dobu nedochází, že námořníci ho na své lodi mají jen proto, aby ho vykrmili a snědli. I způsob ztroskotání je odlišný. Robinson Crusoe totiž nemá na vybranou a musí na svém ostrově zůstat až do doby, než dojde k jeho vysvobození. Prasátko Robinson by

³⁶ POTTER, B. *The Tale of Little Pig Robinson*. London : Frederick Warne, 2002, s.118.

naopak ostrov opustit mohlo, protože ho navštěvují jiná zvířátka. Jemu se však na ostrově líbí, a proto zde dobrovolně zůstává.

The Tale of Little Pig Robinson je klasická pohádka, vystupují v ní zvířátka chovající se jako lidé. Je psána jednoduše a převažuje v ní děj bez dlouhých popisů z důvodu zaujmutí dětské pozornosti. Na druhé straně stojí značně rozsáhlé románové dílo o Robinsonovi Crusoe, které se vyznačuje dlouhými popisy a pouze krátkými úseky děje, a na rozdíl od zmiňované pohádky je psáno realisticky.

ZÁVĚR

Cílem této bakalářské práce bylo zkoumat vliv Robinsona Crusoe na světovou a dětskou literaturu. Protože se jedná o dílo světoznámé, je přirozené, že jeho vliv byl značný, nejen co se literatury týče. Já jsem se však primárně zaměřila na tři knihy, pro jejichž vznik sloužil jako inspirační zdroj právě Robinson Crusoe. Těmito knihami jsou *Gulliverovy cesty*, *Tajuplný ostrov* a *The Tale of Little Pig Robinson*. V této části bych se tedy chtěla vyjádřit k jednotlivým kapitolám mé práce a k závěrům z nich plynoucím.

Na úplném počátku jsem se věnovala autorovi Danielovi Defoe a jeho osobním i profesním životem. Přestože své nejslavnější dílo začal psát až téměř v šedesáti letech, literárně činný byl i před tím. Působil mimo jiné jako novinář a patřil k nejvýznamnějším autorům politicky orientované literatury své doby. V Robinsonovi Crusoe můžeme najít určité autobiografické prvky, například to, že se Defoe vzepřel radám svého otce, stejně jako Robinson.

Protože žil Defoe v osvícenské době, v období budování britského impéria prostřednictvím kolonizace a v období začínajícího kapitalismu, přirozeně došlo k promítnutí těchto myšlenek do románu Robinson Crusoe. Aktuální byla v době jeho života také náboženská otázka a neshody mezi protestantským a katolickým světem. I s těmito rozpory se tedy v díle setkáváme.

Co se týče charakteristiky hlavní postavy, není Robinson Crusoe jen obyčejný mladý muž, který touží po dobrodružství a útěku z dosavadního nudného života. Daniel Defoe stvořil hrdinu, který byl na svou dobu velmi moderní a pokrokový. Jako typický osvícenec se řídí svým rozumem, je nezávislý a praktický. Kromě toho myslí ekonomicky, nezdráhá se udělat z domorodce Pátka svého sluhu a často se chová jako sobec. Robinsona proto nevnímám ani jako kladnou, ani jako zápornou postavu, ale spíše jako člověka, který si jde tvrdě za svým, a který dokonale ilustruje rozpor mezi kladnými a zápornými vlastnostmi moderního muže.

Gulliverovy cesty anglického spisovatele Jonathana Swifta mnozí chápou jako parodii na dobrodružné cesty a kritiku kolonialismu. Swift i Defoe byli současníci a také představitelé politické satiry. Zatímco v Robinsonovi Crusoe nenajdeme mnoho zmínek o politickém dění, Swift v Gulliverových cestách kritizuje

politickou situaci v Anglii i touhu lidí po bohatství. Zatímco Defoe oslavuje lidský rozum a pokrok, Swift svou satirou v pokrok příliš nevěří. Spíše se zaměřuje na kritiku záporných lidských vlastností, než aby oslavoval rozum a moudrost. I přesto, že se Swift snaží čtenáře přesvědčit o pravdivosti svého příběhu, fiktivnost knihy je více než jasná. Defoeovu tvrzení o reálnosti jeho románu lze sice snadněji uvěřit, přesto však i s Gulliverovými cestami patří hlavně do literatury pro děti.

Literárním žánrem určeným dětem je také *robinsonáda* a nejslavnějším autorem těchto knih je bezesporu Jules Verne. Jeho Tajuplný ostrov je klasickou *robinsonádou*, v níž se nachází mnoho podobností s Defoeovým románem. Obě díla oslavují lidský rozum, který je zosobňován především hlavními postavami obou děl, tedy Robinsonem Crusoe a Cyrusem Smithem. Jules Verne ve svém díle vytvořil utopický obraz ideální lidské společnosti, ve které lidé používající rozumu dosáhnou neuvěřitelných věcí.

Poslední analyzovanou knihou je pohádka *The Tale of Little Pig Robinson* od autorky Beatrix Potter. Tato spisovatelka se při psaní své pohádky sice nechala inspirovat Robinsonem Crusoe, ale její příběh je velmi krátký a jednoduchý, protože je určen primárně dětem. Gulliverovy cesty, Tajuplný ostrov a také Robinson Crusoe jsou sice díla v dnešní době chápána jako příběhy patřící do dětské literatury, přesto se najde mnoho dospělých čtenářů, kteří po nich s oblibou sáhnou.

Ve své bakalářské práci jsem analyzovala tři knihy a hledala v nich podobnosti i odlišnosti s nejznámějším románem Daniela Defoea. Překvapilo mne, kolik shodných motivů, myšlenek i charakterových vlastností postav jsem u porovnávaných děl našla. Robinson Crusoe již téměř tři století inspiruje nespočet dalších tvůrců a myslím si, že v povědomí čtenářů bude ještě dlouhou dobu zapsán jako nejslavnější postava trosečníka všech dob.

BIBLIOGRAFIE

Primární literatura

DEFOE, D. *The Life and Adventures of Robinson Crusoe*. New York : Penguin Books, 1995. ISBN 0-14-043007-5.

POTTER, B. *The Tale of Little Pig Robinson*. London : Frederick Warne, 2002. ISBN 9780723247883.

SWIFT, J. *Gulliver's Travels*. London : David Campbell Publishers Ltd., 1991. ISBN 1-85715-026-0.

VERNE, J. *Tajuplný ostrov*. Ostrava : Sfinga, 1995. ISBN 80-85491-78-8.

Sekundární literatura

BARNARD, R. *Stručné dějiny anglické literatury*. Praha : BRÁNA, 1997. ISBN 80-85946-83-1.

CORETH, E. a SCHÖNDORF, H. *Filosofie 17. a 18. století*. Olomouc : Nakladatelství Olomouc, 2002. ISBN 80-7182-119-5.

FERRO, M. *Dějiny kolonizací : Od dobývání až po nezávislost 13. - 20. století*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2007. ISBN 978-80-7106-021-5.

FISHER, J. a kol. *Dějiny francouzské literatury 19. a 20. stol.* Praha : ACADEMIA, 1983. ISBN nevedeno.

GENČIOVÁ, M. *Vědeckofantastická literatura : Srovnávací žánrová studie*. Praha : Albatros, 1980. ISBN nevedeno.

HARRIES, R. a MAYR-HARTING, H., eds. *Dva tisíce let křesťanství*. Brno : CDK, 2010. ISBN 978-80-7325-221-2.

IM HOF, U. *Evropa a Osvícenství*. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2001. ISBN 80-7106-394-0.

LANE, T. *Dějiny křesťanského myšlení*. Praha : Návrat domů, 1996. ISBN 80-85495-47-X.

PECK, E. a PECK, A. *Anglická literatura : Panorama of English Literature*. Dubicko : INFOA, 2002. ISBN 80-7240-298-6.

SANDERS, A. *The short Oxford history of English literature*. Oxford : OUP, 2004. ISBN 978-0-19-926338-7.

THORNLEY, G. a ROBERTS, G. *An Outline of English Literature*. Harlow : Longman, 1992. ISBN 0-582-74917-4.

Internetové zdroje

BUBÍKOVÁ, Š. Mezi poučením a zábavou. *Dějiny a současnost* [online]. [cit. 2014-06-02]. Dostupné z:
<http://dejinyasoucasnost.cz/archiv/2006/1/mezi-poucenim-a-zabavou>.

HAVLENA, M. Marxova a Weberova teorie kapitalismu. *Matouš Havlena* [online]. 10.5.2009, [cit. 2013-08-05]. Dostupné z:
<http://www.havlena.net/ekonomie/marxova-a-weberova-teorie-kapitalismu>.

KEKULOVÁ, O. Podmínky vzniku kapitalismu, kapitalismus volné soutěže, ekonomické teorie. *Olinčiny stránky* [online]. 24.1.2008, [cit. 2013-08-05]. Dostupné z:

http://www.olgak.estranky.cz/clanky/skola/seminarka---historie---podminky-vzniku-kapitalismu_-ek_-teorie.html.

LOUŽEK, M. Rousseau: předchůdce francouzské revoluce. *Revuepolitika* [online]. 20.7.2008, [cit. 2013-08-05]. Dostupné z: <http://www.revuepolitika.cz/clanky/329/rousseau-predchudce-francouzske-revoluce>.

NECHVÍLOVÁ, K. Králík Petr slaví narozeniny. *Literární noviny* [online]. 16.12.2013, [cit. 2014-05-02] Dostupné z: <http://literarky.parlamentnilisty.cz//kultura/literatura/16478-kralik-petr-slavi-narozeniny>.

NĚMEC, V. Koloniální expanze v 17.- 8. století. *Dějepis.com* [online]. [cit. 2013-08-02]. Dostupné z: <http://www.dejepis.com/index.php?page=000&kap=015&pod=1>.